

על ברדיצ'בסקי

ציטוט

מ"ב נתן ביטוי לכוחות-מעמקים שביקשו להם ערוץ. גיבורי הם שליחי האל המביא אותם למעשי הרס. סיפוריו אינם בנויים אלא צומחים כעציזית, מסוקס, שענפיו הם גידולי פרא. כוחו של מ"ב להצמיח סיפור ולא לבנותו, שעל כן מכרע בהם כוח האיתנים של האמת העיומה ללא כחל ושרק. מ"ב הוא מעצב דמויות של מרוחקים, התובעים עלבונם מן הדת ומן החברה. זקתם ממוצת את הקרום הדק שעליו מושתתות תבניות חיים מיושנות...

עומס עוז

הרי סיגנונו של מ"ב הוא מוסיקה צרופה, ומישפט אחד מתוך סיפוריו מכרע 90 קילו של הסיפורת הישראלית העכשווית... בדמותו של ברדיצ'בסקי לפנינו, גילוי רוחני נהדר — יוצר שסיגנונו חצוב מתוך המעמקים האמיתיים של השפה, שסיפוריו לא ליטרטורה הם אלא ביטוי למגע ישיר עם החיים... שהוא התגלמות של אבטיפוס היוצר: כלומר, מצד אחד הוא אדם בודד, זר ומיוחד, ומצד שני הריהו גילוי הגניוס של הגזע, יורש המורשת הקדומה והמנחיל אותה להבאים אחריו...

פנחס שדה

על ברנר

רצינות עמוקה, טוהר מוסרי, יושר ללא פשרה, הם המעניקים לכל דברי ברנר, אפילו לאכזריים ביותר, ואפילו למסקנותיו הבלתי צודקות, את מיושנם. יש שהוא מעין איתות מג'העזן האבוד. התביעה המוסרית המוחלטת היא המפעמת מתוך כל כתביו, והלקאתו היא בראש ובראשונה הלקאה עצמית. צורות היסוד המכריעות שבאמצעותן קולטת נשמתו את רישומי העולם, מראות שיהיה של ילדותו, הם הקובעים אחת ולתמיד את יחסו לעולם. ומכאן שלכל סיפורו, לכל מאמריו, יש באיזו צורה שהיא אופי אוטוביוגרפי מובהק. אבל משום שגדולה ועשירה היתה אישיותו באפשרויותיה, ונשמתו אמן פצועה אבל אמיתית היתה מקנת בה, הסובייקטיבי שבכתביו מגיע במידה רבה לתוקף אובייקטיבי. וכך חיי האיש ברנר ומיפעלו הם גם ביטוי לאחת האפשרויות הטרגיות שבחיי היהודי בכלל; אפשר והם אחת ההתנגשויות הקיצוניות והאכזריות ביותר של הגורל היהודי...

נתן זך

(המשך עמוד 57)
היה מקובל במשך שנים, בהערכת יצירתו של ברדיצ'בסקי. מיפנה חשוב בהערכת ברדיצ'בסקי חולל הסופר י"ח ברנר, אף הוא, "מקולל" של הסיפורת העברית והביקורת של תקופתו. ב-1906 הוא כתב לברדיצ'בסקי: "קראתי ברביעית או בחמישית את כל סיפוריך ור שיריך וחזיתי עוד פעם פני גדול ההשגה ועומק ההשגה... וחזיתי עוד פעם את אותו העצב ואת אותו הצער...".
אלב שהשנים הביאו את העדנה הביקורתית על יצירתו של ברדיצ'בסקי. ביקורת הסיפורת העברית מאז ועד עתה נהגתה יושר עם המתים ורמייה עם החיים. המבקר משה קליינמן כתב עליו: "כל הנפשות המוצגות הן רק גולגולות שונים של נפש אחת — הנפש שלו...". ממרחקים של הזמן אין ספק היום, שמיכה יוסף ברדיצ'בסקי הינו סופר בעל שיעור קומה עולמי.

השנים נסקו ורק בשנות ה-50 החלה התעוררות מחודשת לבחינת יצירתו של ברדיצ'בסקי וניתן היה לאתר את השפעתו על סופרים צעירים מסוגו של עמוס עוז

יוסף חיים

יוסף חיים ברנר, יליד רוסיה, נהרג ב-2 במאי 1921, בפרעות ביפו. דמותו הפכה בדור האחרון סמל למעורבותו של הסופר העברי בנעשה בסביבתו. לימנה גם הוא על ה"מקוללים" בידי ביקורת הסיפורת העברית של זמנו, מצב שניתן לראותו בבחינות יתרה בקובץ מיבחר ה'...

מאמרים * העוסק ביצירתו הסיפורית. בי דומה לברדיצ'בסקי דבק בברנר תו של "מורד" מבלי שנעשה נסיון ממש להעמיד אותו ואת יצירתו במקום הראוי להם בי סיפורת העברית החדשה.

בדומה לברדיצ'בסקי, גינה ברנר, בחייו ולאחר מותו, על סיגנון כתיבתו ועל לשונו. לאחר מותו המשיכו מבקרים "מגמתיים" לטעון, שיצירתו עמוסת סיג' נון "מרושל". אומנם אם כי באלק כתב עליו בשנת 1903 כך: "ברנר הריהו כיר שרון מבושל כל צרכו — ובאחריתו בוודאי ישיגה מאד. לפי שעה איני רואה סופר כמותו בישראל...".

ראשית ביקורת יצירותיו של ברנר נחלקה בין שלילה מוחלטת לבין התלהבות. אחד המבקרים כינה אותו, גורקי עברי". אורי ניסן גנסין כתב עליו: "כמה הוא מזכירני את דוסטויבסקי במקומותיו היותר נחמדים מתוך 'יאוש'...".

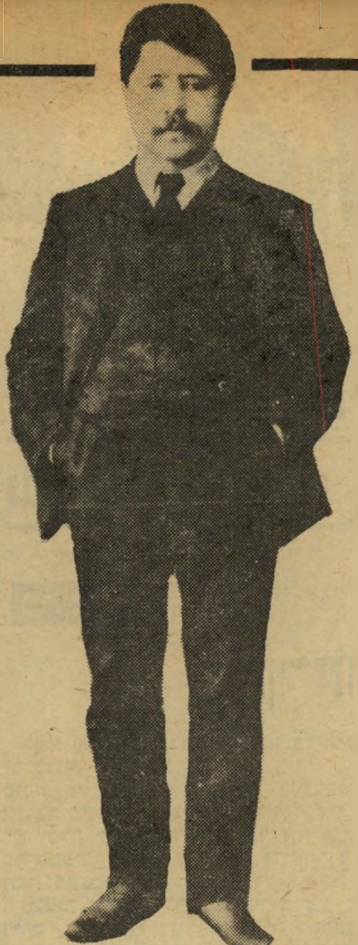
אלא ששבר מעמיק בינו לבין המיסד הסיפורתי של אותם ימים התרחש כאשר הוא החל לערוך, ב-1906, בלונדון, את כתבי-העת שלו המעורר. בכך הביא לי-מבול של "חיסול חשבונות". מבקרים כמו ש.ב. (מקטימן) מקסימובסקי כתב עליו שהחל "לדבר עברית-אשדודית, להציג פרייבוסר...". המצב החמיר כאשר עלה לארץ-ישראל, ב-1909. כתב או יצחק בקון: "אך פרק את כלי הדרך וכבר העמיד מיל הארץ את מצלמת הקודק" ה' זורנליסטית שלו, על-מנת לגלות ברכים את כיעורה ועליבותה...".

ברנר תקף את המיסד הסיפורתי ב"ארץ", טרם מילחמת-העולם הראשונה, על שהוא מייפה את המתרחש. נפתח כנגדו ציד מכשפות, כאשר באחת מרשימותיו ב"פונטל הצעיר" הוא ניאץ את התנ"ך, ו" הביע הערכה כלפי הברית-החדשה (בדומה ל"פניחם שדה" בימיו). ברנר העלה על עצמו את חמת הביקורת העברית כפורק עול. הביקורת חדלה לבחון את יצירותיו בכלים שנועדו לכך, והחלה בוחנת את יצירתו בהתאם למאמרי ההתפלמסות שלו. וכך היה עד שנלצה.

לאחר מותו החלו להופיע בעיתונות רשימי מות שלא תרמו לעיון מחודש ביצירותיו, רשימות שנטו לעסוק בכתביו, כבשורות של נביא מתפלש, או "גזיר מסדה", כבי-טויו של יצחק למדן. ביקורת הסיפורת של ארץ-ישראל העובדת קבעה באותם ימים, שגמיו הלשוניים נבעו מתוך הת' כחשותו הערונית לעולם הבורגני, לכלליו ולערכיו, והם הרחיקו, כמאמר יצחק בקון, "את הקורא מהבנה במשמעות האסתטית של יצירותיו... וכמעט סילקה את ברנר המספר-האמן מתודעת הקורא...".

כעשור לאחר מותו היה זה הסופר יעקב פיכמן שהציע גישה חדשה בטענה ש"ברנר יצר, סיגנון של אמן גדול, בעל אחרות לשונית — ניב ריתמי, רב קולות, לשוני-חיל שנשתחררה מן הכתב הקפוא...". זה היה מהפך שלם בהערכת ברנר, כי קביעת יצחק בקון, בעיקבות פיכמן היה זה רב סוף, שהניח את היסוד לתפיסה הביקורתית החדשה של יצירות ברנר, ש'...

* יוסף חיים ברנר — מיבחר מאמרי רים על יצירתו הסיפורית, ליטק וצירף מבוא וביבליוגרפיה יצחק בקון. הוצאת ע"ע עובד, יקור תל-אביב לסיפורת ולא-מנות, 236 עמודים (כריכה קשה).

יוסף חיים ברנר
לשון חול שנשתחררה מן הכתב הקפוא

התפתחה בשנים האחרונות. ולפיה יש לראות אותו כ"מספר מודרניסט מובהק" היעדרה של גישה זו בימי פריחתם של סופרי שנות ה'40 (שמיר, מגד, ברטוב, ינהר) אילצה אותם לחפש אחר סופרים "מודרניסטים" בתרבויות זרות. ראשון המבקרים הצעירים, שהחל במסע למען הצבתו של ברנר במקום הראוי לו, היה דן מורון, שכתב בשנת 1955, כי היתה "תקופת ליקוי ממושכת לחמתו של ברנר...". במגמה זו היה עקבי גם פרופ' ברנר קורצווייל, שקבע כי יצירת ברנר מבטאת את המשבר של התרבות היהודית המסורתית בדורות האחרונים. קורצווייל העמיד את ברנר בשורה אחת עם אוטו ויינגרט, פרנץ קפקא וקארל קראוס, כי "משבר הקיומיות היהודית...". ברדיצ'בסקי וברנר, בדומה לסופרים עבריים חשובים אחרים, נירצחים בשיט' תיות על-ידי מערכת הלימודים בבתי-הספר התיכוניים, מבלי שאיש קם לתבוע את עלבונם ממערכת החינוך. באמצעות יצירותיהם, בדומה ליצירות אחרות מתקור פת ההשכלה ולאחריה, ניתן היה להקי' נוח לתלמיד את עולם הערכים היהודי-חילוני, שהתפתח תוך השתחררות מהשכח ימי-הביניים של הרבנות הדתית. אלא ש' משרד-החינוך, מסיבות השמורות עמו, מעוניין בהחנקת הוויכוח התרבותי שתחיי-לחו בתקופת ההשכלה והוא נמשך עד ימינו.

בחטף וזנסנסקי לתל-אביב - אבידן למוסקבה * אמנון ברזל משמיץ את יעקב

אגם * זיווה שמיר מחייה את חנה ארנדט * "שבוע הציריה" הפורה של בנימין תמוז

התיקשורת... ● הבלשן ד"ר עדו אבינרי סיפר לי, שהסופר אביגדור המאורי כתב ש"כ" ביאלק אמר על אחד הסופרים: "החזיר בטלית ותפילין? ... רק לגזירה-שווה איתו קראו הרומאים לטיטוס ששון האנושות". כאשר שאל אבינרי את החוקר פרופ' דוד תמר למי התכוון ביאלק בשאלתו "החזיר בטלית ותפילין", נענה: "אי אפשר לדעת, יש כל כך הרבה...". בורות מדימה הציגה הגב' זיווה שמיר במדור הסיפורת של מעריב, במדור הסיקור שלה על הנעשה בסיפורת בעולם, תחת הכותרת: "חנה ארנדט: היהודים מוסכרים יותר". שאותו החלה במילים: "כראיון שהעניקה חנה ארנדט, מחברת הספר אייכמן בירושלים לעמיתיה בטלית ותפילין", ארץ, נשאלה הסופרת לפרש טיבו של הכישרון היהודי המפורסם... אלא, שאליה וקוץ בה, הגב' שמיר, שבנוסף לעניקה העיתונאית היא חוקרת סיפורת בשכר באוניברסיטת תל-אביב, אינה יודעת ש"חנה ארנדט אינה בין החיים מזה כמה שנים מספר ● בתוכנית הסיפורת של הרדיו גילה הסופר בנימין תמוז מדוע כתב את ספר הילדים החדש שלו המלך ישו 4 פנמים ביום: "הייום באר, שהוא חבר שלי, ועורר דן חסכן, שמע מסמרת ספר להוצאת ספרים אחרת. הוא פנה אלי ואמר: אני מצווה עליך לכתוב לי ספר. כעבור שבוע מסמתי לו את הספר...". אגב, בימים אלה מפנה תמוז את מקומו כעורך הדין-לסיפורת של הארץ ומוסרו ליו"רם ברונבוסקי ●

● מתוך סידרת שיחות טלפון שנערכה בין תל-אביב למוסקבה, בין המשורר דוד אבידן לדירתו של המשורר הסובייטי אנדריי וזנסנסקי, מסתבר שבמיסגרת ההפשרה ההדרגתית ביחסה של ברית-המועצות לישראל עשוי המשורר וזנסנסקי לבקר באביב בישראל, כאורחה של אוניברסיטת תל-אביב. ביוזמית יבקר כנראה המשורר אבידן במוסקבה. שיריו של אבידן, שראו אור לפני למעלה משנה ברוסית וכמה שנים אף נישלחו לרוסיה, הם שהביאו להזמנתו ● סימן נוסף להפשרה התרבותית שבין ישראל למזרח-אירופה תהא הזמנתה של משלחת סופרים לבקר בפולין, כאורחת אגודת הסופרים הפולנית ● בשבוע הבא עומד לראות אור הגליון הראשון של הירחון למדע בדיוני פוסטיה 2000, בעריכתו של אלי טנא. החוברת תכלול עשרה סיפורים, ביניהם שניים מאת איזק אסימוב, וסיפורים פרי עטם של ארתור סי. קלארק ורוברט סילברברג, וכן מאמר מדעי פרי עטו של אסימוב, תחת הכותרת: "מיפגשים מן הסוג השלישי, האומנם? חידוש מקורי נוסף בחוברת זו יהיה המדור מ"בוקים קוסמיים ● יועץ-האמנות אמנון ברזל, שראויין בתוכנית שאלות אישיות על-ידי יעקב אגמון, הישווה את עבודותיו של האמן יעקב אגם לטפטפים שתולים על הקיר" קביעה תמוהה במיקצת לגבי הגדרתה של "אמנות מצליחה" היתה בניסוחו הבא של ברזל: "אמנות מצליחה היא אמנות מצליחה בלבוס באמצעי